

ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА І АПК

УДК 338. 436 . 33

ЧИСЕЛЬНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

В.В.ДЄБРОВ,
С.М.ТОРСЬКА – кандидати с.-г. н.,
доценти, Херсонський ДАУ

Важливу роль у становленні і розвитку фермерських господарств мають чисельність і склад трудових ресурсів. Згідно з чинним законодавством, селянське (фермерське) господарство є формою підприємництва громадян України, які виявили бажання переважно своєю працею виробляти сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією. Членами селянського (фермерського) господарства можуть бути подружжя, їхні батьки, діти, яким виповнилося 16 років, та інші родичі, що об'єдналися для роботи в цьому господарстві.

Під час організації фермерського господарства одним із лімітуючих факторів є ресурс робочого часу, від якого насамперед залежать розміри господарства. Якщо члени фермерського господарства не в змозі своєчасно обробляти землю і обслуговувати поголів'я тварин, то це призводить або до зниження продуктивності стада та врожайності полів, або до необхідності залучення додаткових працівників. При залученні останніх у членів фермерського господарства зменшується дохід в розрахунках на кожного з них. При залученні додаткових працівників можливе зменшення всієї суми доходів членів господарства внаслідок необхідності додаткових витрат на оплату праці найманих працівників та створення нормальних соціально-побутових умов. Крім того, виникає необхідність організації стимулювання і контролю праці найманих робітників. Отже, чисельність членів фермерських господарств, а також працюючих за трудовою угодою та залучених на сезонну роботу повинна бути обґрунтована для кожного господарства. Чисельність та склад працівників фермерських господарств Херсонської області наведені в таблиці.

Загальна чисельність всіх працюючих в фермерських господарствах складає більше 5,5 тис. осіб. В розрахунку на одне господарство це становить 1,8 особи. Дещо більшим цей показник у Нововоронцовському, Каховському, Великолепетиському та Білозерському районах (4,14; 2,82; 2,81; 2,70 осіб відповідно). Із загальної чисельності працюючих – 1540 жінок, що становить 27,8%. Значно вища питома вага жінок в фермерських господарствах Великолепетиського (43,1%), Високопільського (38,1%), Верхньорогачицького (37,8%), Скадовського (32,6%) районів.

лиця 1 – Чисельність та склад працівників фермерських господарств

Район	Загальна чисельність, осіб					Із загальної чисельності членів фермерських господарств				Із загальної чисельності			
	Всього	з них жінок	жінок у % до загальної чисельності	Всього в розрах. на 1 господар.	Всього	в розрахунку на 1 господар.	у % до загальної чисельності	членів ферм. господар.	працюючих за трудовою угодою		залучених на сезонні роботи		
									Всього	в розрах. на 1 господар.	Всього	в розрах. на 1 господар.	
Бериславський	295	56	19,0	1,33	281	1,26	95,3	51	10	0,04	4	0,02	
Білозерський	523	194	37,1	2,70	332	1,72	63,5	133	83	0,43	108	0,56	
Великолепетиський	380	166	43,1	2,81	209	1,55	55,0	48	92	0,68	79	0,58	
Великоолександрівський	411	132	32,1	2,11	313	1,60	76,2	114	93	0,47	5	0,02	
Верхньорогачицький	445	168	37,8	3,93	378	3,34	84,9	112	67	0,59	-	-	
Високопільський	409	156	38,1	1,98	369	1,79	90,2	143	34	0,16	6	0,03	
Генічеський	245	52	21,2	1,08	245	1,08	100,0	52	-	-	-	-	
Голопристанський	376	85	22,6	1,47	341	1,33	90,7	68	13	0,05	23	0,09	
Горностаївський	219	23	10,5	1,27	208	1,21	95,0	23	1	0,01	10	0,05	
Іванівський	147	26	17,7	1,17	139	1,11	94,6	26	3	0,02	6	0,04	
Каланчацький	172	31	18,0	1,56	147	1,33	85,5	22	21	0,19	4	0,03	
Каховський	353	103	29,2	2,82	234	1,87	66,3	46	47	0,37	73	0,58	
Нижньосирогозький	140	10	7,1	1,07	140	1,07	100,0	10	-	-	-	-	
Нововоронцовський	232	62	26,7	4,41	177	3,16	76,3	52	35	0,62	20	0,35	
Новотроїцький	311	40	12,9	1,37	298	1,32	95,8	35	13	0,05	-	-	
Скадовський	341	111	32,6	1,54	273	1,23	80,1	82	62	0,28	7	0,03	
Цюрупинський	280	87	31,1	1,82	225	1,46	80,4	65	16	0,10	40	0,26	
Чаплинський	176	32	18,2	1,19	171	1,16	97,2	32	4	0,02	1	0,001	
М. Н. Каховка	58	6	10,3	1,26	58	1,26	100,0	6	-	-	-	-	
М. Херсон	29	-	-	1,38	29	1,38	100,0	-	-	-	-	-	
Всього по Ф.Г. області	5545	1540	27,8	1,80	4564	1,48	82,3	1122	594	0,19	386	0,12	

Безпосередньо членами фермерських господарств в цілому по області є 4564 осіб. У розрахунку на одне господарство припадає 1,48 осіб. Дослідження показують, що фермерські господарства малочисельні. Так, у середньому на одне господарство лише в Верхньорогачицькому та Нововоронцовському районах припадає більше трьох осіб (3,34 та 3,16 відповідно). Більшість фермерських господарств у своєму складі мають 1,07-1,87 особи працюючих.

Членами фермерських господарств області є 1122 жінки. Питома вага жінок у загальній кількості членів господарств становить 24,6 %. Проте в деяких районах в складі працюючих жінок – членів фермерських господарств майже половина – у Білозерському – 40,4 %, Великопільському – 38,8%, Великоолександрівському 36,4%.

Окрім членів фермерських господарств, у виробництві продукції приймають участь особи, що працюють за трудовими угодами. Таких у всіх фермерських господарствах області налічується 594 особи. Найбільше залучених працівників в фермерських господарствах Великопетиського % від загальної чисельності працюючих), Великоолександрівського (22,6%), Скадовського (18,2%) районах. Не залучають найманих робітників за трудовими угодами у господарствах Генічеського та Нижньосірогозького районів.

У період найбільшого навантаження на трудові ресурси фермери до виконання робіт залучають сезонних виконавців. У всіх фермерських господарствах області на сезонних роботах використовується праця 386 осіб. Найбільше таку категорію працюючих залучають фермери Білозерського (108 осіб), Каховського (73), Великопетиського (79) районів. Як правило, сезонних працівників використовують у овочівництві для збору вирощеної продукції. Розрахунки показують, що на одне господарство кількість працюючих цієї категорії становить від 0,06 до 0,58 осіб.

Використовуючи наведені дані, у таблиці нами розрахована структура чисельності працюючих в фермерських господарствах. У загальній кількості працівників члени фермерських господарств становлять 82,3%, працюючі за трудовими угодами – 10,7%, залучені на сезонні роботи – 7,0%. Дещо інша структура за категоріями працюючих жінок: члени фермерських господарств майже 73%, ті, що працюють за трудовими угодами – 16%, залучених на сезонні роботи – 11%.

Праця як доцільна діяльність людини є важливим і вирішальним фактором будь-якого виробництва, основою суспільного багатства. Вона завжди має матеріальну основу і спрямована на задоволення потреб людини. Носієм праці є трудові ресурси.

Залежно від конкретних умов за один і той же час людина може виробити більше або менше продукції. Порівняємо ефективність використання трудових ресурсів фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств області (табл. 2).

Таблиця 2 – Ефективність використання трудових ресурсів

Показник	У середньому по сільському господарству області	У середньому по фермерським господарствам	+/- фермерські господарства до с.-г. області
1. Припадає на 1 працівника:			
- площа с.-г. угідь, га	19,4	31,2	+11,8
- площа ріллі, га	18,3	28,9	+10,6
- енергетичних потужностей (фондоозброєність) к.с.	52,6	34,7	-17,9
- виручки від реалізації продукції, грн.	8630	7491	-1139
- фонду оплати праці, грн.	1914	711	-1203
2. Енергозабезпеченість, к.с.	2,71	1,11	-1,60
3. Валовий дохід:			
- на 1 га с.-г. угідь, грн.	546	2407	+1861
- на 1 працівника, грн.	1061	7491	+6430

На одного працюючого в фермерських господарствах припадає 31,2 га сільгоспугідь в т.ч. 28,9 га ріллі, що на 11,8 та 10,6 га більше, ніж в середньому в усіх сільгоспвиробниках області. Відомо, що рівень продуктивності праці на підприємствах різних форм власності і господарювання значною мірою залежить від енергоозброєності трудових ресурсів.

У фермерів області є в наявності 1432 трактори, 248 зернозбиральних комбайнів, 437 вантажних автомобілів. Енергетична потужність цього парку машин становить 191,4 тис. к.с. У розрахунку на одного працюючого це складає 34,7 к.с., що на 17,9 к.с., або 34,1% менше, ніж у сільгосп підприємствах області.

Майже на такому рівні знаходиться і показник енергозабезпеченості фермерських господарств. На 1га посівів тут припадає 1,1 к.с. проти 2,71.

Головна мета створення фермерських господарств в Україні – збільшення обсягів продовольчих фондів держави та підвищення добробуту сімей селян, завдяки участі їх у підприємницькій діяльності, яка спрямована на отримання прибутку (доходу). Як показують дослідження, виручка від реалізації продукції та фонд оплати праці в розрахунку на одного працівника у фермерських господарствах значно менші, ніж у інших організаційно-правових формах господарювання, проте валовий дохід на 1га сільгоспугідь та на одного працюючого більші відповідно на 1,8 та 6,3 тис. грн. Це обумовлено тим, що фермери реалізують продукцію за нижчими цінами, кошти на оплату праці з виручки від реалізації значно менші, ніж у сільгосп підприємствах. Тому і ефективність роботи фермерських господарств на даному етапі розвитку дещо вища.

Таким чином, виконані дослідження показали, що розміри фер-

мерських господарств за кількістю працюючих не великі. Трудові ресурси складаються як з членів господарств, так і працюючих за трудовою угодою і залучених на сезонні роботи. Ефективність використання трудових ресурсів у фермерських господарствах значно вища, проте не за рахунок їх кращої оснащеності основними фондами і енергетичними потужностями, а завдяки більш інтенсивного їх використання і значно нижчої оплати праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тарасенко Г.С., Зрібняк Л.Я., Ільчук М.М. та ін. Організація сільськогосподарського виробництва. – К.: ФАДА, ЛТД. – 2000. – с. 81-89.
2. Молоцький М.Я., Денисенко О.Г., Юрчишин В.В. та ін. Настільна книга сільського господаря. – К.: “Урожай”. – 1993. – с. 4-9.
3. Статистичний збірник. Селянські (фермерські) господарства Херсонської області. – Херсон. – 2002. – с.40.

УДК: 338.43

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ
ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК**

Н.В.СІЛЕЦЬКА – аспірант, Херсонський ДАУ

На сучасному етапі розвитку агропромислового виробництва наукове обґрунтування шляхів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва належить до основних пріоритетів агропромислової політики в Україні, теоретично і практично значимих завдань економічної науки.

Ефективність є найзагальнішою економічною категорією. Ефективність виробництва як економічна категорія відображує дію об'єктивних економічних законів, яка виявляється в результативності виробництва. Вона є тією формою, в якій реалізується мета суспільного виробництва [1]. Можна стверджувати, що економічна ефективність показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва і живої праці, а також сукупних їх вкладень.

Слід зазначити, що теоретико-методологічні основи та методика визначення ефективності сільськогосподарського виробництва висвітлені у роботах українських вчених. Серед них В.Г.Андрійчук, П.П.Борщевський, П.І.Гайдуцький, М.В.Зубець, Р.А.Іванух, Л.О.Марміль, В.М.Нелеп, Д.К.Прейгер, П.Т.Саблук та інші вчені.

Важливою методологічною основою визначення ефективності вважається відображення суті, розкриття змісту та класифікації основних понять названої категорії. До них належать складові, резерви, основні фактори, шляхи підвищення ефективності [2].

На нашу думку, економічна ефективність виноградарсько-